

SZENT-KIRÁLYI BÁLINT¹Az EUFOR ALTHEA és KFOR missziók szükségessége
napjainkban 1. részThe Necessity of the EUFOR ALTHEA and KFOR Peacekeeping
Missions Part 1.

Absztrakt

A tanulmány a két jelenlegi balkáni békefenntartó misszióval, annak történelmi előzményeivel, magyar vonatkozásaival, a missziók és országaik jelenlegi helyzetével, a migrációs válság hatásával és a missziók jövőbeni szerepével foglalkozik. A tanulmány célja a missziók szükségességének a bizonyítása.

Kulcsszavak: Balkán, misszió, migráció, délszláv, függetlenségi háború, történelmi háttér

Abstract

The study revolves around the two peacekeeping missions in the Balkans, their historical background, Hungarian aspects of them, the present situation of their countries of operation, the effects of the migration crisis, and the future roles of them. The goal of the study is to prove the necessity of these missions.

Keywords: Balkans, mission, migration, south slav, revolutionary war, historical background

BEVEZETÉS

A Balkán-félsziget a XIX. század óta instabil régió, melynek magyarázata az itt élő népek nacionalizmusában, területi követeléseiben, nyelvi, kulturális és vallási különbségeiben rejlik. Ezen különbségekre a mai napig nincs olyan átfogó megoldás, mely örökre rendezné a régió államai közötti viszonyokat. Talán épp ezért is olyan érdekes ez a téma, mely több biztonság- és védelempolitikával foglalkozó szakreferenst, hallgatót is megérintett, többek között engem is. Mindig is érdekelt ez a régió, s azon belül a volt jugoszláv tagállamok,

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem – National University of Public Service, E-mail: ebszkb@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2134-713X

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

mert igen érdekesnek tartom a közöttük lévő, már-már izzó feszültséget, mely a 90-es években (is) lángba borította Magyarország déli határain túl elhelyezkedő országokat. A régió két legérdekesebb államának Bosznia-Hercegovinát és Koszovót tartom, ugyanis ez az a két ország, melynek a jövőjét mai napig homály fedi, és több kihívás övezi, melyeknek megoldására égető szükség van a két állam szempontjából.

Mint említettem, még nem sikerült teljes megoldást találni a régió konfliktusaira, de az itt zajló békefenntartó missziók ennek a megoldásnak az első lépcsőfoka. A volt jugoszláv tagállamok kiválása miatt kirobbant délszláv-háborúk óta az ENSZ, majd NATO és EU békefenntartó missziók szerves, mondhatni elválaszthatatlan részei a Balkán-félszigetnek, azon belül volt jugoszláv régió történetének, kezdve 1992-ben az UNPROFOR misszióval, majd folytatva 1995. december 14. után az IFOR/SFOR misszióval és 1999-ben a KFOR misszióval, majd végül 2004. december 2. után az EUFOR ALTHEA misszióval. Ezen missziók mindegyike fontos szerepet játszott a délszláv-válság rendezésében, illetve annak lezárása után a régió instabil államainak a rendfenntartásában, és napjainkban is meghatározó funkciót töltenek be.

A válság lezárta után tizenöt évvel felmerülhet bennünk a kérdés: van-e még szükség ezen missziókra? Képesek lesznek-e az államok és azok etnikumai megoldani az egymás közti és belső konfliktusait ezek nélkül is? Ezen kérdések alapján célul tűztem ki azt, hogy bebizonyítsam a két jelenlegi EU és NATO misszió fontosságát, szükségességét a térségben. Célom elérése érdekében irodalomkutatást végzek, illetve interjúkat készítetek IFOR/SFOR/EUFOR ALTHEA és KFOR missziókat megjáró magyar honvédekkel. Továbbá háttértörténeti kutatást fogok végezni a régió konfliktusainak eredetéről, Jugoszlávia történetéről, a délszláv-háborúról, a nemzetközi fellépés kezdetéről, és a missziók történetéről, illetve azok magyarországi vonatkozásairól.

A tanulmány céljai közé tartozik a hipotéziseim megvizsgálása, amiket a munkámban igazolok, vagy esetlegesen cáfolok. Hipotéziseim a következők:

- Elgondolásom szerint a két, missziók által érintett ország még mindig nincs teljesen stabilizálva.
- Kardinálisnak tartom a térségben az EU/NATO missziók fenntartását.
- A menekültválság negatívan érintheti Bosznia-Hercegovinát és Koszovót a jövőben
- A migrációs krízis következtében az EU vagy a NATO létrehozhat egy új missziót a Balkánon, vagy kiterjesztheti a már ott zajló missziók felhatalmazását

TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

A VOLT JUGOSZLÁV RÉGIÓ ÁLLAMAINAK KONFLIKTUSAINAK EREDETE

A tanulmány legelső pontjában szeretném bemutatni a válság történeti hátterét, azon belül is legelőször a délszláv államok konfliktusainak eredetét. Ezeket három tényezőre bonthatjuk le, időrendi megjelenés szerint haladva:

- a vallási különbségek;
- a nacionalizmus megjelenése;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

— az egységes Jugoszlávia kérdése (ki legyen a vezető nemzet?);

Legelőször is vizsgáljuk meg a vallási különbségeket. A térségben élő délszláv-törzsekre (a ma itt élő szlávok elődei) hatodik-hetedik századi honfoglalásuk után az első jelentős benyomást az új vallási hitre térés jelentette a nyolcadik században.² A nyugaton élő szlovének és horvátok a frankok hatására a katolicizmust és ezzel együtt a latin ábécét vették át, míg a délen élő szerbek és macedónok a Bizánci Birodalom hatására az ortodox kereszténységet és a cirill ábécét vették fel. A térségben lezajlott birodalmi hódítások (gondolok itt az Oszmán Birodalom hódításaira) jelentősen meghatározták az itt élő népek sorsát³. A Balkánon jelentős iszlamizáció ment végbe, mely egy újabb vallási közeget, illetve nép megjelenéséhez vezetett, névlegesen a muszlim bosnyákokhoz. A harmadik meghatározó hívőközösség megjelenésével jelentős különbség alakult ki a számottevő népek között, ugyanakkor ez egészen a tizenkilencedik századig nem jelentett igazán éles szembeállást (hacsak nem vesszük figyelembe a keresztény hatalmak konstans háborúskodását az Oszmán Birodalommal és ennek következtében létrejött ütközőállamokat (Havasalföld, Moldva), illetve a térségben zajlott fontosabb csatákat). A birodalmi hódítások ugyanakkor nem csak a vallási összetételt bolygatták meg, hanem az etnikait is. A szerbek folyamatosan északra menekültek a hódító oszmán-törökök elől, melynek köszönhetően a déli szerb területekre más, muszlim vallású népek (albánok) költöztek be és váltak kisebbségből többséggé, melynek a későbbiekben, Koszovó kapcsán lesz jelentősége.⁴

A második tényező a nacionalizmus megjelenése. A XIX. században a nacionalizmus térnyerésével a Balkánon a különbségek kiéleződése fokozódott. Az itt élő népek mindegyike autonómiára, majd teljes nemzeti függetlenségre törekedett, mely a legtöbb nép esetében ez 1878-ban meg is történt, majd az I. és II. Balkán-háborúk után Isztambul térség kivételével a teljes Balkánt felosztották egymás közt (ugyanakkor Szerbia jelentős erőre tett szert és domináns állammá vált, s ezt a szerepet egészen 1941-ig megőrizte, majd 1980-tól 1991-ig újra a többi állam fölé kerekedett). Az I. Világháború kitöréséhez nagyban hozzájárult az említett eszme, hisz maga a Fekete Kéz, illetve annak leghíresebb merénylője, Gavriilo Princip is a nacionalizmus jegyében cselekedtek. Az eszme terjedésének, erősödésének a balkáni népek körében egyenesen hozták azt a következményt, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia, mely egy jellemzően több etnikumú birodalom volt, felbomlott a Nagy Háború után. A nacionalizmus térnyerése a balkáni államok történetében tehát

² Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: *Hadtudományi Szemle* 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 272. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.17.)

³ Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: *Hadtudományi Szemle* 2015. augusztus, XIX. évfolyam, 1. szám, pp 272. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01. 17.)

⁴ Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: *Hadtudományi Szemle* 2015.08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 272. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.17.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

kardinális jelentőségű, a XIX. században és a XX. század elején nagyban hozzájárult a népek önálló államának a létrejöttéhez, illetve az egymásközi, évtizedekig tartó konfliktus kiéleződéséhez.

A nacionalizmus megjelenésével egy időben kezdett megfogalmazódni térség nemzeiteiben egy egyesült szláv föderáció, azaz a „jugoszlávizmus” gondolata, amikor a nemzetek felismerték a rokonságukat. Ez a felismerés tartalmazza a harmadik konfliktusos tényezőt is, az egységes Jugoszlávia kérdését. Ez önmagában, egy utópisztikus felfogásban nem jelentene különbséget és nem lenne konfliktusos tényező, ugyanakkor a nacionalizmus miatt több etnikum is a saját vezetésével képzelte el ezt a föderációt. Legelső ilyen elképzelés, mely politikai programként is megjelent, az illirizmus volt a XIX. század harmincas, negyvenes éveiben, melynek célja a horvátok egyesítése, s távoli tervként egy horvát vezetésű Jugoszlávia létrehozása volt. Ugyanakkor konkrét politikai elképzelés Jugoszlávia létrehozására ekkor még nem volt.⁵ A XX. században vált valóssá az elképzelés 1918-ban, mikor létrejött a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, mely egy monarchikus megoldás volt.⁶

AZ EGYSÉGES JUGOSZLÁVIA TÖRTÉNETE 1918-TÓL 1991-IG

A Jugoszláv Bizottság (1915-1918) párizsi megegyezései alapján a szerb elképzelések érvényesültek, ugyanis, mint említettem, ez volt a három tagállam közül a legerősebb, mely erős politikai feszültségeket gerjesztett az elkövetkezendő időszakokban. Az ellentéteket tovább fokozta a területek közötti fejlettségi különbség is (az Osztrák-Magyar Monarchián belüli területek sokkalta fejlettebbek voltak). Az ellentétek majdnem polgárháborúig fajultak, ennek fényében 1929. január 06-án I. Sándor jugoszláv király diktatúrát vezetett be, s az országot Jugoszláv Királysággá nevezte át, mellyel a három nép egységét akarta hirdetni.⁷ A II. Világháború alatt Jugoszláv Királyságot megszállták a tengelyhatalmak 1941-ben a Dusan Simovic által véghezvitt puccs után, és Jugoszlávia, mint állami entitás megszűnt létezni egy időre. A horvátoknál és a szlovéneknél az agresszorok hatalomra juttatták az ustasákat és megalakult a Független Horvát Állam, illetve a Szlovén Nemzetörséget, mely 1943-ban, az Olasz Királyság kapitulálása után történt meg (addig Szlovénia az Olasz Királyság része volt).⁸⁹ Szerbiában és Montenegróban bábkormányt alakítottak ki a néme-

⁵ Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: Hadtudományi Szemle 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 273. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01. 17.)

⁶ Sabrina Petra RAMET: Balkan Babel - The Disintegration Of Yugoslavia From The Death Of Tito To The Fall Of Milosevic. Westview Press, 2002. pp. 3.

⁷ Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: Hadtudományi Szemle 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 274. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01. 17.)

⁸ Sabrina Petra RAMET: The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005. New York: Indiana University Press. 2006. pp 145-155.

⁹ Fischer, Bernd J., ed.: Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South-Eastern Europe. Purdue University Press. 2007. pp. 207–208

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

tek (Nedic rezsim), illetve jelen volt a Dragoljub "Dražica" Mihailović által vezetett Csetnik mozgalom.¹⁰ Ezen bábkormányok és a megszálló hatalmakkal szemben pedig egyetlen meghatározó erő lépett fel, a Josip Broz Tito marsall vezetése alatt álló Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg (jugoszláv kommunista partizánok), melyet a Szovjetunió és a szövetségese is támogattak. 1943. november 29-30-án a Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanács döntése alapján nem ismerték el a fasiszta hatalmak általi feldarabolását az országnak, és határozatba foglalták azt, hogy az itt élő népeknek joguk van az önrendelkezésre, illetve hirdetik az országok szuverenitását és a föderatív jelleget (hat állam alkotta volna az ő általuk elképzelt Jugoszláviát: Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Macedónia, Bosznia-Hercegovina és Crna Gora (Montenegró)). Megszervezték a kommunista párt egyeduralmát is és az állam szovjet mintára való átalakítását.¹¹ Tito sikeres partizánháborújának és a Náci Németország legyőzésének eredményeképpen 1945-re a délszláv államok felszabadultak, majd 1945. november 11-én lezajlott választások alapján demokratikusan is a kommunista párt szerezte meg a hatalmat, és bevezették az 1943-ban elfogadott programjukat, majd 1945. november 29-én létrejött a „második” Jugoszlávia. Ugyanakkor fontos megjegyezni azt is, hogy a háború alatt Tito partizánjai több mint 90 000 szlovént, horvátot, muszlimot és szerbet végeztetettek ki, mely mély sebeket hagyott az említett népekben, és a későbbi konfliktusok kardinális részévé vált. Tito elképzelései eredetileg megegyeztek a sztálinizmussal, ugyanakkor igen hamar elállt ettől az ideológiától. Titonak Sztálinnal való nézeteltérései miatt Jugoszláviát kizárták 1948-ban a Kominformból, és a föderáció elkötelezetlen maradt a hidegháború időszakában, ugyanakkor a Nyugat a hőst látta benne, akit mindenképp támogatni kell a Szovjetunióval szemben.^{12,13} Jugoszlávia belpolitikájában meghatározó szerepet töltött be a centralizmus-föderalizmus kérdése, mely Tito haláláig (1980) a föderalizmus mellett szólt. Több törvény is született az állam föderalizmusának a fenntartásának érdekében (például 1974-ben elfogadott alkotmány).¹⁴ Jugoszlávia egy jól működő, virágzó állam volt (holott a gazdasági nehézségek, mint például az infláció, folyton jelen voltak), ahol a különbségek több évtizedig nem kerültek felszínre, egészen a 70-es évekig. Fontos megemlíteni a Horvát Tavaszt, mely 1970-71 között zajlott, s a horvátok a föderáción belüli sokévi diszkriminációja miatt jött létre, s célja a horvátok politikai jogainak kibővítése volt a föderáción belül. A horvátok

¹⁰Sabrina Petra RAMET: *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005*. New York: Indiana University Press, 2006. pp 145-155.

¹¹Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: *Hadtudományi Szemle* 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 274-276. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01. 17.)

¹²Sabrina Petra RAMET: *Balkan Babel - The Disintegration Of Yugoslavia From The Death Of Tito To The Fall Of Milosevic*. Westview Press, 2002. pp. 5.

¹³Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: *Hadtudományi Szemle* 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 276. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.17.)

¹⁴Jović DEJAN: *Yugoslavia: a state that withered away*. Purdue University Press 2009 pp. 15.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

elleneztek a kommunista ideológia által meghatározott nemzeti öntudat elnyomását, illetve nem tetszésüket fejezték ki a sorkatonaság intézménye felé is. Az 1971-es diákmegmozdulást Zágrábban a rendőrség leverte, s a mozgalom hatására Tito tisztogatást végzett a párton belül, ugyanakkor a már említett 1974-es alkotmányban kibővítették a tagállamok jogait, így a mozgalom bizonyos céljait sikeresen elérte.

1980. május 4-én Josip Broz Tito meghalt Ljubjanában, s vele együtt képletesen az egységes Jugoszlávia jövője is. Ekkor realizálódott az a tény, hogy a föderációt Tito marsall tartotta össze. Az emberek felnéztek arra az emberre, aki az egész délszláv térséget szinte önerőből szerezte vissza népnek és ezáltal egyik tagállam sem mert szembeszállni a marsall akaratával. Halála után egy erős gazdasági válság rázta meg Jugoszláviát, s Szerbia végre lehetőséget látott arra, hogy Jugoszlávia vezető államává váljon. Fokozódtak az etnikai feszültségek is, leginkább Koszovó tartományban, ahol a jelentős méretű albán kisebbség többször is tömegtüntetést rendezett az utcákon. Ezen tömegtüntetések remek táptalajként szolgáltak a szerb nacionalistáknak, kik komoly választ követeltek az albán kisebbség ellen. A Szerb Tudományos Akadémia 1986-os Memoranduma tovább gerjesztette a feszültséget azzal a kijelentésével, amely célul tűzi ki: „a szerb nép teljes körű nemzeti és kulturális integrációjának megvalósítása függetlenül attól, hogy mely köztársaságban vagy mely tartományban él, a szerbek történelmi és demokratikus joga.”¹⁵ Ezzel a kijelentéssel a szerbek végleg elkötelezték magukat amellett, hogy nem értenek egyet a föderalista berendezkedéssel és egy szerb vezetésű Jugoszláviát szeretnének. A szerb nacionalisták legfőbb egyénisége Slobodan Milosevic volt, aki fontos szerepet játszott Szerbia domináns szereplővé válásában, majd később a délszláv háborúban. 1988-ra a gazdasági helyzet miatt a kormány kénytelen volt lemondani, majd több tagállam is jelezte, hogy a saját útját akarja járni, s egyre több konfliktus alakult ki a tartományokban is (Koszovó, Vajdaság). A Koszovói etnikai ellentétek odáig fajultak, hogy a szerbek végül megszüntették a terület autonómiáját, ezzel kiváltva az albánok tiltakozását.¹⁶ Az erőteljes szerb nacionalizmus térnyerése eredményeképpen 1990-ben megszüntették az egypártrendszert. A többi állam nem támogatta a szerb elképzeléseket, mely egyre inkább elővetítette Jugoszlávia sorsát. Szlovénia a függetlenség mellett döntött 1990 decemberében, ezzel a döntéssel pedig végleg elveszett az egységes Jugoszlávia. A referendum után a Jugoszláv Néphadsereg új doktrínát vezetett be, mely felváltotta a Tito-éráét, az „Általános Népi Védelmet”, melynek lényege az volt, hogy mindegyik tagállam saját területi honvédséget tartott fent (*Territorial Obramba, továbbiakban TO*). Az új doktrína következtében a hadsereg irányítása centralizálttá vált, így a TO-kat lefegyverezték volna, ám erre nem került sor. 1991. június 25-én Horvátország és Szlovénia kikiáltották államaik függetlenségét (melyet ugyan az USA és a Nyugat egyáltalán nem támogatott, melynek oka az volt,

¹⁵ Idézi Sokcsevits Dénes: A délszláv háború pp. 29., Calibra Kiadó

¹⁶ Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: Hadtudományi Szemle 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 277. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.17.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

hogy inkább egy föderációval ápolnának kapcsolatot, mint sok kisebb állammal). A jugoszláv miniszterelnök, Ante Markovic törvénytelennek nevezte a két állam elszakadását és erőszakkal próbálta a vezetés biztosítani a jugoszláv egységet, melynek következtében bevetették a Jugoszláv Néphadsereget s az új határok feletti nézeteltérés következtében elkezdődött a 10 napos háború Szlovéniával, 1991. június 26-án.¹⁷

A DÉLSZLÁV HÁBORÚK ÉS A NEMZETKÖZI FELLÉPÉS KEZDETE (UNPROFOR) A DAYTONI BÉKESZERZŐDÉSIG

A tíznapos háború

A tíznapos háború volt az első, két állam közötti fegyveres konfliktus Európában a második világháború óta, illetve ez a háború indította el a délszláv-válságot. A létszámbeli fölény ellenére a szlovének hátrányból indultak, ugyanis a haditechnika legkorszerűbb része Szerbiában volt állomásoztatva. Mivel a szlovén kormány tisztában volt azzal, hogy Belgrád nem fogja annyiban hagyni Szlovénia függetlenségét, illetve egy esetleges jugoszláv támadás esetén képtelen lenne a szlovén haderő feltartóztatni a jugoszlávokat, ezért erőteljes készülődésbe kezdtek egy bekövetkezendő háború esetére.

Az új jugoszláv katonai doktrína bevezetésekor Szlovénia kiállt a szlovén TO lefegyverzésének a megakadályozása mellett, s az 1990. október 28-án elfogadott alkotmány-módosításra hivatkozva, mely a szlovén kormány fennhatósága alá helyezte a hadsereget, és meg is tarthatta fegyverzetét így nem volt teljesen védtelen. Ezzel egy időben a szlovén kormány megegyezett egy alternatív parancsnoki struktúráról (*Manevrska struktura narodne zaščite*, azaz a Nemzeti védelem manőverialis struktúrái, továbbiakban MSNZ), mely lehetővé tette azt, hogy egy ad hoc védelmi struktúrát állíthasson fel, mely szintén csak és kizárólag a szlovén kormány kezébe kerüljön. 1990. május-október között a TO és a rendőrség csapatai titokban mozgósítva lettek az MSNZ struktúrája alá, s a kormány megtervezte a Jugoszlávia elleni hadműveleteit.¹⁸ A szlovén honvédelmi miniszter, Janez Janša javaslatára a szlovén haderő új stratégiát alkalmazott, melyet az aszimmetrikus-hadviselésre alapoztak. Mivel a szlovén haderő kevesebb harcjárművel rendelkezett, mint Belgrád, ezért a stratégia célja az volt, hogy a TO csapatai gerilla taktikákat alkalmazva harcoljanak a jugoszláv erők ellen. A rajtaütésszerű taktika és a szlovén katonák eltökéltsége a háború menetében kulcsfontosságúnak bizonyult.

1991. június 26-án a függetlenség kikiáltása után egy nappal a jugoszláv hadsereg mozgósította erőit Rijeka városából, ugyanakkor ezt megelőzően a szerb vezetés megosztott volt abban a kérdésben, hogy hogyan kellene fellépni Szlovéniával szemben.¹⁹ Blagoje Adžić, a Jugoszláv néphadsereg vezéreredese határozott fellépést képzelt el, melynek

¹⁷Leonard J. COHEN & Jasna DRAGOVIĆ-SOSO: State Collapse in South-Eastern Europe: New Perspectives on Yugoslavia's Disintegration. Purdue University Press, 2008. p. 323.

¹⁸James GOW & Cathie CARMICHAEL. Slovenia and the Slovenes, C. Hurst, London, 1999. pp. 174–178..

¹⁹Balkan Battlegrounds, Central Intelligence Agency, 2002. p. 58.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

következtében a szlovén kormányt erőszakkal távolították volna el, és helyükre jugoszláv-szimpatizánsokat ültettek volna. Ugyanakkor a jugoszláv honvédelmi miniszter, Veljko Kadijević elképzelése egy óvatosabb megközelítést vázolt fel: erőfitogtatás által próbálta térdre kényszeríteni a szlovén vezetést. Végül az utóbbi valósult meg, ugyanakkor állítólag a jugoszláv kormány civil képviselői nem lettek tájékoztatva a döntésről.^{20,21} Nehezítette JNA helyzetét az a tény, hogy a hadsereg nagy része sorkatonákból állt.²² Ezen erők felkészületlenek voltak, ellenben a szlovén hivatásos katonákkal szemben, akik erre a konfliktusra készültek már több mint fél éve.

A háború folyamán a jugoszláv csapatok kezdetben sikeresen léptek fel a szlovén csapatokkal szemben, ám a gerilla hadviselés alkalmazása – melynek következtében rengeteg harckocsit, embert veszítettek a szerbek – a jugoszláv haderő széthúzása és alacsony morálja végül a szlovén hadsereg győelmét hozta. Segítette az események alakulását az Európai Közösség nyomása a jugoszláv vezetésre. Szlovénia harca a függetlenségért a Nyugat figyelmét is felkeltette, és végső soron korábbi véleményét is megváltoztatta (a *szeparatizmus elutasítása* helyett a *háborús eskaláció elutasítása* vált dominánssá), melynek köszönhetően sor került a 1991. július 7-8-án a brioni konferenciára, mely tárgyalóasztalhoz ültette a két félt.^{23,24} A szerb vezetés belátta, hogy nem érdemes a háborút tovább folytatni, mivel Szlovéniában az elenyésző számú szerb kisebbség nem tudott támogatást és alapot adni a további hadműveleteknek. Végül megállapodtak a tűzszünetről, a hadsereg kivonásáról és elfogadták a moratóriumot, melynek értelmében a szlovén és horvát függetlenség életbe léptetését három hónappal elhalasztották.²⁵

A HORVÁT FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚ ÉS AZ UNPROFOR

1991 augusztusában, Horvátországban is elkerülhetetlenné vált a háború. A helyi szerb kisebbség mindenáron való kényszere a csatlakozásra az anyaországhoz remek ürügyet szolgált Jugoszláviának az invázióra.

Eleinte a JNA terve a horvát kormány leváltása volt (hasonlóan, mint Szlovéniában), ám a szlovéniai események és a Szovjetunióban lezajlott 1991-es Janajev-puccs sikertelensége más belátásra bírta a vezetést, így maradt a Milosevic által felvázolt „szűkebb Jugoszlá-

²⁰ John B ALLCOCK: et al. Conflict in the Former Yugoslavia, ABC-CLIO, Denver, 1998. p. 274.

²¹ Stjepan MESIĆ: "The Road to War", in The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina, 1991–1995, ed. Branka Magaš and Ivo Žanić. Frank Cass, London, 2001 pp. 250.

²² Viktor MEIER: Yugoslavia — A History of its Demise. Routledge, London, 1999. pp 125.

²³ Dr. TÖRÖ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: Hadtudományi Szemle 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 278. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01.17.)

²⁴ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia AULA, Budapest 1999 p. 236.

²⁵ Dr. TÖRÖ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: Hadtudományi Szemle 2015. 08., XIX. évfolyam, 1. szám, pp 278. (forrás: http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2015_1/15_1_tt_torol.pdf, letöltés ideje: 2016. 01. 17.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

via” eszméje, melynek célja a volt tagállamok szerb kisebbségei által lakott területek megszerzése volt, ezáltal egyértelmű politikai programhoz és célokhoz jutott a hadművelet.²⁶

A két hadsereg között papíron jelentős különbség volt, hasonlóan a tíznapos háborúban a szlovén és jugoszláv erők között. A JNA birtokolta a haditechnikai fölényt, ugyanakkor ennek nagy része ekkor már több mint 30 éves szovjet technikából állt.²⁷ A hadsereg létszáma is jelentősen megváltozott: a Szlovénia elleni háború alatt több ezer fő dezertált, és azok, akiket újonnan besoroztak nem jelentettek számottevő harcértéket. A JNA összetétele is módosult a tíznapos háború után, hisz ekkora már a tisztek és altisztek 70%-át szerb és montenegrói nacionalitásúak tették ki.²⁸ A JNA létszámának ismét csak az egyharmadát tudta bevetni, hiszen a többi részét Koszovóban és Boszniában kellett állomásoztatnia, illetve a katonai parancsnoklási rend a politikai káosz miatt szétesett.²⁹ A Horvát Nemzeti Gárda (Zbor Narodne Garde, továbbiakban ZNG) a háború kezdeti időszakában még rosszabb állapotban volt, mint a JNA: létszámhiány következtében a horvát rendőrséget is be kellett vetni, ráadásul fegyverek, harceszközök szűkében is voltak.

A JNA júliusban megindította offenzíváját Horvátország ellen, s sorra aratta a sikereket, majd augusztus végére, szeptember elejére teljesen szerb ellenőrzés alá került Baranya és bezárult a vukovári ostromgyűrű. Vukovár ostroma több mint két hónapig tartott, s a város szerb fennhatósága alá kerülése után egészen 1998-ig a jugoszlávokhoz tartozott. Szeptemberben elkezdődtek a tárgyalások Jugoszlávia jövőjéről, melyben az elnök, Lord Peter Carrington az EK-közvetítője a válság rendezésére a megoldást a háború lokalizálásában (melynek következtében az ENSZ BT általános fegyverembargót rendelt el), illetve a független köztársaságokkal való tárgyalásban találta. A *Carrington-terv* alapján a délszláv köztársaságok állami függetlenségét elismerték volna nyugaton, s kisebbségvédelmi garanciákat, autonómiát és a köztársaságok társulását irányozta volna elő. A tervet az október 18-i hágai konferencián végül egyedül Milosevic utasította csak el, hivatkozva a boszniai és horvátországi szerbek tiltakozására az elszakadástól, ezáltal a terv megbukott.³⁰ Szeptember 14-én a ZNG blokád alá vette a JNA laktanyákat, fegyverraktárakat, s elkezdődött a „barakkok háborúja”, mely egészen november 23-ig tartott. A blokád hatására a JNA fokozta akcióinak intenzitását, s a szabadcsapatok segítségével és Ratko Mladić vezérezredes vezetésével elfoglalta Horvátország egyharmadát, s blokád alá vonta Dalmáciát, majd októberben elkezdődött Dubrovnik ostroma is, melyben a város számtalan kulturális öröksége elpusztult. Október 5-én Franjo Tuđman horvát elnök beszédében az egész horvát lakosságot felszólította a „nagy szerb imperializmus” elleni honvédelemre, majd válaszként a JNA légierije október 7-én támadást indított a zágrábi kormányépület

²⁶ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 238.

²⁷ Alastair FINLAN: The Collapse of Yugoslavia, 1991–1999. Oxford: Osprey Publishing, 2004. pp. 78.

²⁸ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 237.

²⁹ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 240-241.

³⁰ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 239-243

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

ellen.³¹ Dubrovnik és Vukovár ostroma, illetve a horvát kormányépület elleni bombázás következtében a nyugati közvélemény áthangolódott, s az EU szankciókat vezetett be Jugoszlávia ellen.³² Mindeközben a JNA tovább nyomult előre Nyugat-Szlavónia felé, ugyanakkor a horvát hadsereg az év végére morális és létszám fölénybe kerekedett, melynek köszönhetően a ZNG sikeres ellentámadást hajtott végre (Otkos 10 hadművelet), s 270 négyzet kilométernyi területet szerzett vissza. December második felében a ZNG tovább nyomult előre, s az Orkan 91 hadművelet keretében további 1 400 négyzetkilométert szabadított fel. Az eddig eltelt hathónapnyi intenzív harc alatt 10 000 fő halt meg, 100 000-ek menekültek el, és megközelítőleg 10 000 épületet romboltak le.

1991. december 19-én a létrejött a Krajainai Szerb Köztársaság (továbbiakban KSZK), mely a megszállt, zömében szerbek lakta horvátországi területekből állt. 1992. január 2-án a 15. fegyverszüneti megállapodás is megszületett, majd 1992. január 15-én Horvátországnak és Szlovéniának a függetlenségét elismerte a nemzetközi közösség. A fegyverszünet eredményeképpen a JNA kivonult a horvátországi területekről, ugyanakkor a KSZK egyre több terület fölött szerezte meg az ellenőrzést, s a harcok folytatódtak tovább (igaz, jóval kisebb intenzitással), melynek következménye a nemzetközi közösség beavatkozását eredményezte, mely a Vance-tervben fogalmazódott meg, s melyet Zágráb, Belgrád és Knin is elfogadott. A beavatkozás az UNPROFOR (*ENSZ-Véderő*) keretében teljesült, mely 1992. február 21-én jött létre és 1995. március 31-ig tartott.

Az UNPROFOR feladata a béketárgyalások biztosítása, a tűzszünet érvényesítése, a védett zónák demilitarizálása, a fegyverembargó felügyelete, és a menekültek hazatérésének a biztosítása volt. A békefenntartó kontingens 14 000 főből állt, s az egységeket négy, úgynevezett ENSZ-által védett zónába (UNPA) telepítették.³³ Az UNPROFOR 12 hónapos mandátummal rendelkezett, mely meghosszabbítható volt, s mint ahogy említettem, 1995 márciusáig tartott. Ez után a kontingens átalakításon esett át, melynek következtében három másik kontingens született: UNCRO (United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia) Horvátországban, UNPREDEP (United Nations Preventive Deployment Force) Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban (FYROM)³⁴ és további UNPROFOR kontingens Bosznia Hercegovinában (mely már 1992 májusa óta jelen volt a térségben) egészen 1995 decemberéig, amíg a NATO fel nem váltotta a térségben.

Az UNPROFOR bevonulása nem jelentette azt, hogy a harcok Horvátországban befejeződtek volna. 1995 augusztusáig egy olyan állapot állt be, melyben ugyan hivatalosan tűzszünet volt, ugyanakkor kisebb tűzszünetsértések, incidensek is előfordultak. Voltak nagyobb harcok is, mint például maslenicai hídfőállásért, és a zemuniki reptérért folyók,

³¹ "Yugoslav Planes Attack Croatian Presidential Palace". The New York Times. 1991. 10. 08. <http://www.nytimes.com/1991/10/08/world/yugoslav-planes-attack-croatian-presidential-palace.html> (letöltés időpontja: 2016. 02. 15.)

³² Alan RIDING: "European Nations Declare Sanctions Against Belgrade". The New York Times. 1991. 11. 09. <http://www.nytimes.com/1991/11/09/world/european-nations-declare-sanctions-against-belgrade.html> (letöltés időpontja: 2016. 02. 15.)

³³ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 245-246.

³⁴ Former Yugoslav Republic Of Macedonia

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

illetve 1995 májusában a Hrvatska Vojska (Horvát hadsereg, 1993-ban nevezték át a ZNG-t, továbbiakban HV) elfoglalta a nyugat-szlavóniai UNPA-szektor.³⁵ Ugyanakkor a Vance-terv, mint említettem, elérte a tűzszünet bevezetését és a JNA kivonulását, de az UNPROFOR többi céljának teljesítése nem haladt előre.

Mindeközben Zágráb létrehozta a saját hadiiparát, melynek köszönhetően 1995-re felülkerekedett szomszédjain, így képessé vált arra, hogy a megszállt területeket visszaszerelje. Az erős hadiipar, illetve a nemzetközi támogatás lehetővé tette azt, hogy a horvátok visszafoglalják a megszállt területeket, így az 1995-ös Vihar hadművelet eredményeképp elfoglalták Knint, s megszüntették a Krajainai Szerb Köztársaságot. A bábáram négy zónájából már csak egy UNPA szektor maradt, melynek jövőjéről a daytoni békeszerződés döntött 1995. november 12-én, s a harcok Horvátország területén 1995-ben véget értek.³⁶

A BOSZNIAI HÁBORÚ ÉS A DAYTONI BÉKESZERZŐDÉS

1992. június 19-én Bosznia-Hercegovinában is kitört a háború. A konfliktus közvetlen előzménye a bosnyákok referenduma a Jugoszláviától való elszakadásról, illetve a három nemzet túlfűtött nacionalizmusa volt. A referendumot a JNA és a szerb szabadcsapatok igyekeztek megakadályozni, mely a bosnyákok körében heves ellentétet váltott ki, s a lakosság 99%-a a függetlenség mellett döntött.³⁷

Szlovénia és Horvátország függetlenségének a kikiáltása idején Bosznia-Hercegovina még nem volt híve az elszakadásnak, a bosnyák vezetés igyekezett semleges álláspontra térni. Az Alija Izetbegović által vezetett SDA a háború eszkalálódásának köszönhetően végül 1991. október 15-én a függetlenség mellett döntött, mely természetesen heves ellenérzéseket váltott ki a boszniai horvát és szerb pártokból (HDZ, SDS). Az SDS létrehozta 1992. január 10-én a Boszniai Szerb Köztársaságot (Republika Srpska), melynek elnöke a radikális Radovan Karadžić lett. Ezzel egyidejűleg az SDA megalakította a Patrióta Liga nevezetű milíciát, illetve december 23-án kérték nemzetközi elismerésüket az EK-tól, de ezt megtagadták tőlük, mert bizonytalan volt a belső viszony. Válaszul megtartották 1992. február 29-én azt a népszavazást, melynek következtében 99%-a a bosnyákoknak a függetlenség mellett döntött.³⁸ Március 3-án, a függetlenség kikiáltása után az ország több pontját támadás érte szerb erők által, melynek következtében a boszniai vezetés elveszítette az ellenőrzést az ország teljes területe felett. Március 18-án nemzetközi közvetítéssel folyt a három állam közötti nézeteltérés rendezése, majd április 6-án az EK-államok elismerték Bosznia Hercegovinát, mint független államot, a JNA kivonult a térségből s innentől kezdve egyenesen vezetett az út a harmadik konfliktusig, melyben a szerbek és a horvátok is szerettek volna területeket szerezni boszniától.

³⁵ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 246.

³⁶ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 248-249.

³⁷ Stjepan Gabriel MEŠTROVIĆ: Genocide After Emotion: The Postemotional Balkan War. Routledge. 1996 pp.56

³⁸ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia AULA, Budapest 1999 p. 251-252.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A szemben álló felek közül ismét a szerbek voltak esélyesebbek, hiszen a JNA megint ugyanúgy vonult ki Boszniából, ahogyan azt Horvátországban tette (haditechnikát hátrahagyva és a hadseregnek csak egy része hagyta el az országot), illetve megalakult a boszniai szerbek hadserege (VRS) is, melynek élére a már Horvátországban is jeleskedő Ratko Mladić vezérezredes került. A boszniai horvát hadsereg (HVO) az átszivárgott HV katonákból, illetve a helyi milíciákból alakult meg, s a háború elején a bosnyákok szövetségesei voltak (lásd később). A boszniai hadsereg (ARBiH), melynek gerincét muzulmán milíciák képezték, gyéren felszerelten és teljesen felkészületlenül kezdett bele a háborúba, illetve nehezítette a helyzetüket az a tény is, hogy a hadsereg 30%-a szerbekből és horvátokból állt. A reguláris haderők mellett különféle nemzetiségű önkéntes csapatok is részt vettek a konfliktusban, ugyanakkor erejük nem volt számottevő.³⁹

Áprilistól májusig véres harcok folytak Kelet- és Észak-Boszniában, s a VRS és JNA erői sikeresen megszerezték az ország kétharmadát, elkezdődött Szarajevó 44 hónapig tartó ostroma, a Prijedor-térség 60%-a feletti ellenőrzés megszerzése (melynek következtében Bosznia két részre szakadt), majd májusban a JNA is „kivonult”, igaz a csapatok nagy része átállt a VRS-be.⁴⁰ 1992 áprilisában Jugoszlávia új neve a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság lett, így az állam végleg szakított kommunista gyökereivel.

1992 nyarán a horvátok és a muzulmánok között is kialakult a konfliktus, mikor Novi Travnik és Gornji Vakuf térségében lévő bosnyák véderő ultimátumot kapott a HVO-tól. Követelései között szerepelt az, hogy a bosnyák vezetés szüntesse meg az eddigi intézményeit és állítsa fel a Herceg-Boszniai Horvát Közösség fennhatóságát, a területi véderő álljon át a HVO oldalára, illetve szállítsa el a menekülteket a térségből, s mindezt tegye meg 24 óra alatt, különben támadnak.⁴¹ A bosnyákok természetesen nem fogadták el, majd visszaverték a horvát támadásokat, s innentől kezdve beszélhetünk a háború hivatalos kezdetéről. Júniusban a szerbek elindították a Vrbas '92 és a Korridor hadműveletet, melyeknek következtében októberre sikeresen elfoglalták az eddig a HVO által ellenőrzött területeket Észak-Boszniában.

1993 januárjára több fegyverszüneti megállapodás is született, melyeket rendre megszegtek a harcoló felek, s a konfliktus megoldására létrehozott Vance-Owen terv és az Owen Stoltenberg terv sem hozott eredményt. Az év nagy része a horvát-bosnyák háborúról szólt melyben heves összecsapások voltak a két fél között, többek között Gornji Vakuf hét hónapig tartó ágyúzása januárban. Mindeközben a herceg-boszniai horvát közösség Hercegovinában ellenőrzése alá vette az egész régiót. Az április 15-17. Jablanica elleni sikeres offenzíva lehetővé tette a HVO számára Mostar ostromát (melyet a VRS is ágyúzott, hisz ekkora már a Republika Srpska határához közel esett), mely egészen kilenc hónapig tartott. A HVO ellenőrzése alá vonta az összes utat, mely a városba vezetett, majd

³⁹ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 254.

⁴⁰ Noel MALCOLM: Bosnia A Short History. 1994. New York University Press. pp. 75

⁴¹ "Kordic and Cerkez judgment – II. Persecution: The HVO Take-Overs B. Novi Travnik". ICTY. http://www.icty.org/case/kordic_cerkez/4 (letöltés időpontja: 2016. 02. 22.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

elfoglalta a város nyugati részét, s a keleti részt intenzív ágyúzás alá vonta.⁴² Az ágyúzásban Mostar keleti része majdnem teljesen elpusztult, köztük a mostari Öreg híd is, melynek újjáépítésében később az IFOR/SFOR misszióban szolgálatot teljesítő magyar műszaki kontingens aktívan részt vett (lásd később). Júniusra a HVO teljesen kiszorította a városból a VRS-t, s átvette az ellenőrzést az általuk birtokolt városrészek fölött.

1994-ben a számos tüzszünet és az Vance-Owen majd az Owen-Stoltenberg terv sikerelensége következtében a nyugati hatalmak tárgyalóasztalhoz ültették a horvát és bosnyák vezetést, melynek következtében amerikai közvetítéssel 1994. március 18-án megszületett a Washingtoni egyezmény. Az egyezmény értelmében Boszniában horvát és muzulmán kantonokat hoztak létre (összesen 10 darabot), melyek konföderációra lépve egymással, s később Horvátországgal konföderációt létesítenek.⁴³ Az egyezmény véget vetett a Horvát-bosnyák háborúnak, így a konfliktus már csak szerb frontokon zajlott, melynek következtében az évben két bosnyák és egy szerb hadműveletre került sor. A Tigris hadművelet következtében a bosnyák erők sikeresen visszafoglalták Nyugat-Boszniát, a Tél hadművelet sikeresen visszaszorította a VSR erőit délen, majd a Pók hadművelet következtében a szerb erők visszafoglalták Nyugat-Boszniát. A hadműveletek intenzitása következtében rengeteg ember kényszerült elhagyni a harcok helyszíneit, mely hatalmas menekült áradatot eredményezett.

1994-től a NATO is elkezdett aktívan részt venni a háborúban, melynek közvetlen kiváltó oka a Markele mézszárlás volt. Az incidens következtében 1994. február 9-én Jeremy Boonda admirális, a Dél-Európai Szövetséges Erők parancsnoka felhatalmazást kapott a NATO-tól légitámadásokra.⁴⁴

1995-re fordulat állt be a hadszíntereken: a horvátok ütőképes hadsereget és erős hadiipart hoztak létre (mint ahogy azt már korábban említettem), illetve létrejött egy erős bosnyák haderő és Belgrád álláspontja is megváltozott a háború alatt. Karadžić ambíciói fenyegetővé váltak Milosevic számára, ezért elvágott mindenféle támogatást a VRS felé. A változásban szerepet játszott a gazdasági szankció is, illetve a Nyugat belépése a háborúba.⁴⁵ Ugyanakkor 1995 júliusában a VRS sikeres offenzívát hajtott végre Ratko Mladić vezérezredes vezetésével, s elfoglalták az egyik ENSZ „biztonsági zónáját”, Srebrenica városát Kelet-Boszniában, melyet 400 holland békefenntartó nem volt képes megvédeni. Srebrenica elfoglalása után Mladić csapatai 8 000 muszlim bosnyákot öltek meg.⁴⁶ A srebrenicai mézszárlás elkövetőit később a Jugoszlávia Nemzetközi Büntető Törvényszék felelősségre vonta és elítélte. Augusztusban a HVO elindította a Vihar hadműveletet, melyet már korábban említettem, illetve 30-án a NATO és UNPROFOR közös hadművelete is

⁴² "ICTY: Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Ćorić & Berislav Pušić" http://www.icty.org/x/cases/prlic/cis/en/cis_prlic_al_en.pdf (letöltés időpontja: 2016. 02. 23.)

⁴³ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 266.

⁴⁴ Spyros ECONOMIDES & Paul TAYLOR: "Former Yugoslavia" Mats Bernald & Spyro Economides (eds), United Nations Interventionism, 1991–2004, New York: Cambridge University Press, 2007 p. 89.

⁴⁵ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 268

⁴⁶ Hasan NUHANOVIĆ: "Under The UN Flag; The International Community and the Srebrenica Genocide" pub. DES Sarajevo, 2007 pp. 89.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

elkezdődött, a Megfontolt Erő (*Deliberate Force*), melynek következtében a szerbek állásaira mértek légi- és tüzérségi csapást.⁴⁷ A légicsapásokkal a NATO és az ENSZ elérte, hogy a szerbek kivonják nehéz tüzérségi eszközeiket Szarajevó ostromából szeptember 14-én, majd október 12-én a felek megkötötték a 60 napos fegyverszünetet, majd november 1-én elkezdődtek a tárgyalások az ohioi Daytonban a békeszerződésről.

A daytoni békeszerződés keretében a három, konfliktusos állam vezetője (Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Slobodan Milosevic) az Egyesült Államokat képviselő Richard Holbrooke közvetítésével megegyezett a háború rendezésében 1995. november 21-én, aláírásra pedig december 14-én, Párizsban került sor. A békeszerződés értelmében Bosznia-Hercegovina határai visszaálltak, de három országrészre osztják fel: az összterület 51%-át birtokló bosnyák-horvát föderációra, a 49%-ot felölelő szerb autonóm államra (melyek kilépését az alkotmány tiltja), és egy különleges jogállású területre, a Brčkoi Körzetre.⁴⁸ Az unió fővárosa Szarajevó lett és mindkét entitás, azon belül is mindhárom nép saját elnökkel, parlamenttel, kormánnyal rendelkezik. Dayton felállította továbbá a főképvisező intézményét (*Office Of High Representative*), aki a békeszerződésben foglalt betartását felügyeli. Közös központi bank és alkotmánybíróság is létesült, illetve a menekültek hazatérhetnek és/vagy kárpótlásra jogosultak. A békeszerződés további kitétele volt egy 60 000 főből álló békefenntartó nemzetközi haderő felállítása volt, melynek feladata a békeszerződés értelmében létrehozott demilitarizált övezetek feletti felügyelet volt. A kontingens az *Implementation Force (IFOR)* nevet kapta, mely egyéves mandátummal alakult meg. A békeszerződés továbbá rendelkezett szabad választások tartásáról is Boszniában.⁴⁹

A békeszerződés megkötésével lezárultak Jugoszlávia felbomlásának a meghatározó folyamatai, ugyanakkor ez nem azt jelenti, hogy a konfliktusok egy csapásra megoldódtak volna (főleg Boszniáé). Nem oldódott meg a volt Jugoszlávia államadóságának, külföldi vagyonának a szétosztása, illetve kétes volt Macedónia, illetve a koszovói albán kisebbség szerepe is, mely az elkövetkezendő években konfliktushoz, majd Koszovó elszakadásához is vezet (lásd később).⁵⁰ Ugyanakkor a háború tovább mélyítette a sebeket, és mind a mai napig éreztetik hatásukat az érintett országok körében. A tanulmány elkövetkezendő részében a válság által érintett országok stabilizációjára tett törekvéseket, intézkedéseket fogom elemezni.

IRODALOMJEGYZÉK

KÖNYVEK/MONOGRÁFIÁK

1. A.L CLARK: Bosnia: What Every American Should Know. New York: Berkley Books.1996.
2. Alastair FINLAN: The Collapse of Yugoslavia, 1991–1999. Oxford: Osprey Publishing, 2004.

⁴⁷ Tarcisio GAZZINI: The changing rules on the use of force in international law. Manchester University Press. 2005. p. 69.

⁴⁸ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 274.

⁴⁹ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 274.

⁵⁰ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999 p. 275.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

3. Balkan Battlegrounds, Central Intelligence Agency, 2002.
4. Fischer, Bernd J., ed.: Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South-Eastern Europe. Purdue University Press. 2007.
5. GÖRÖG István - PADÁNYI József: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996-2002. Zrínyi kiadó, Budapest, 2005.
6. Hasan NUHANOVIĆ: "Under The UN Flag; The International Community and the Srebrenica Genocide" pub. DES Sarajevo, 2007
7. Independent International Commission on Kosovo: Kosovo Report: Conflict * International Response * Lessons Learned, Oxford University Press, 2000.
8. James GOW & Cathie CARMICHAEL. Slovenia and the Slovenes, . C. Hurst, London, 1999.
9. John B ALLCOCK: et al. Conflict in the Former Yugoslavia, ABC-CLIO, Denver, 1998.
10. Jović DEJAN: Yugoslavia: a state that withered away. Purdue University Press 2009
11. JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia, AULA, Budapest 1999
12. Leonard J. COHEN & Jasna DRAGOVIĆ-SOSO: State Collapse in South-Eastern Europe: New Perspectives on Yugoslavia's Disintegration. Purdue University Press, 2008.
13. Noel MALCOLM: Bosnia A Short History. 1994. New York University Press.
14. P. M. NORHEIM-MARTINSEN: The European Union and Military Force – Governance and Strategy. Cambridge: Cambridge University Press. 2012.
15. Sabrina Petra RAMET: Balkan Babel - The Disintegration Of Yugoslavia From The Death Of Tito To The Fall Of Milosevic. Westview Press, 2002.
16. Sabrina Petra RAMET: The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918–2005. New York: Indiana University Press. 2006.
17. SOKCSEVITS Dénes: A délszláv háború, Calibra Kiadó
18. Spyros ECONOMIDES & Paul TAYLOR: "Former Yugoslavia" Mats Berdal & Spyro Economides (eds), United Nations Interventionism, 1991–2004, New York: Cambridge University Press, 2007
19. Stjepan Gabriel MEŠTROVIĆ: Genocide After Emotion: The Postemotional Balkan War. Routledge. 1996
20. Stjepan MESIĆ: "The Road to War", in The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina, 1991–1995, ed. Branka Magaš and Ivo Žanić. Frank Cass, London, 2001
21. Tarcisio GAZZINI: The changing rules on the use of force in international law. Manchester University Press. 2005.
22. Viktor MEIER: Yugoslavia — A History of its Demise. Routledge, London, 1999.

FOLYÓIRATCIKKEK

Dr. TÖRŐ Lajos: A délszláv háború történelmi okai, eseményei és következményei. In: Hadtudományi Szemle 2015.08., XIX. évfolyam, 1. szám

Kovács László -Szakácsi István - Ujházy László: Az EUFOR 10 éve (2004-2014) Bosznia-Hercegovinában 2. rész. SEREG SZEMLE: A MAGYAR HONVÉDSÉG ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA 13:(2-3) (2015)

Kovács Zoltán: A nemzetközi közösség álláspontja és tevékenysége Koszovó kapcsán In: biztonságpolitika.hu, 2011

TROEBST Stefan: The Kosovo Conflict, 1998, In: Die Konfliktentwicklung auf dem südlichen Balkan I; Information zur Sicherheitspolitik Nr.17

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

UJHÁZY László: Az EUFOR ALTHEA-művelet parancsnoki struktúrája In: Hadtudomány, 2014. XXIV. évfolyam, 1-2. elektronikus szám

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

1. "Bosnian protests: A Balkan Spring?" BBC. 2014. 02. 8. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26093160>
- "EU troops prepare for Bosnia swap". BBC. 2004. 10. 23. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3944191.stm>
2. "ICTY: Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Čorić & Berislav Pušić" http://www.icty.org/x/cases/prlic/cis/en/cis_prlic_al_en.pdf
3. "Kordic and Cerkez judgment – II. Persecution: The HVO Take-Overs B. Novi Travnik". ICTY. http://www.icty.org/case/kordic_cerkez/4
4. "Kosovo to Have Army by 2019". 2014. március 5. <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-decides-to-form-kosovo-armed-forces>
5. "Yugoslav Planes Attack Croatian Presidential Palace". The New York Times. 1991. 10. 08. <http://www.nytimes.com/1991/10/08/world/yugoslav-planes-attack-croatian-presidential-palace.html>
6. „A magyar katona a világ egyik legjobb katonája!” Beszélgetés Korom Ferenc dandártornokkal, a KFOR parancsnokhelyettesével, 2016. 02. 22. http://www.honvedelem.hu/cikk/55708_a_magyar_katona_a_vilag_egyik_legjobb_katonaja
7. Alan RIDING: "European Nations Declare Sanctions Against Belgrade". The New York Times. 1991. 11. 09. <http://www.nytimes.com/1991/11/09/world/european-nations-declare-sanctions-against-belgrade.html>
8. Allan HALL and Corey Charlton: 'Fences will stop no-one': Another ONE MILLION migrants will head to Europe this year, says head of the EU border agency, who warns razor wire won't stop determined refugees, Dailymail 2016. 02. 26. , <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3461957/Fences-stop-no-one-ONE-MILLION-migrants-head-Europe-year-says-head-EU-border-agency-warns-razor-wire-won-t-stop-determined-refugees.html>
9. Balkans timeline <http://www.cbc.ca/news/background/balkans/timeline.html>
10. Bosnia and Herzegovina statistics, http://www.ruralpovertyportal.org/en/country/statistics/tags/bosnia_and_herzegovina
11. Bosnia Mulls Action in Case of Refugee Crisis, 2015. 08. 25., <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-mulls-action-in-case-of-refugees-influx-08-25-2015>
12. Bosnia-Herzegovina Profile Overview, 2016. 02. 26., <http://www.bbc.com/news/world-europe-17211937>
13. Corruption Perceptions Index 2015, <http://www.transparency.org/cpi2015>
14. Factory closures trigger clashes in Bosnia 2014. <http://www.euronews.com/2014/02/05/factory-closures-trigger-clashes-in-bosnia/>
15. Fegyveres eröket állít fel Koszovó, 2014. 03. 05. http://www.honvedelem.hu/cikk/42741_fegyveres_eroket_allit_fel_koszovo
16. Harriet ALEXANDER: Migrant crisis: Balkans 'part of the solution, not the problem', The Telegraph, 2015. 08. 27. ,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/kosovo/11828776/Migrant-crisis-Balkans-part-of-the-solution-not-the-problem.html>

History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina,
<http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm>

17. KFOR history, <http://www.shape.nato.int/kfor/about-us/history>
18. Michael EVANS: "EU force to take on pimps, drug barons and smugglers", 2004. 11. 29.
<http://www.thetimes.co.uk/tto/news/world/article1974844.ece>
19. NATO Secretary General welcomes expansion of NATO deployment in the Aegean Sea, 2016. 03. 06., http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_128833.htm
20. Rishi LYENGAR: Slovenia and Serbia Close Borders to Refugees, 2016. 03. 09.,
<http://time.com/4252013/slovenia-serbia-balkans-route-refugees-migrants-eu/>
21. SFOR leaves Residency Compound, <http://www.nato.int/sfor/MISC/resi-comp/t990921d.htm>
22. Statement by the North Atlantic Council on Kosovo, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-012e.htm>
23. The Fragile States Index 2015, <http://fsi.fundforpeace.org/rankings-2015>

ELŐADÁSOK

SZILÁGYI Gábor sz. hadnagy előadása, Budapesti Corvinus Egyetem, 2015. 03. 11.